

Critica lucrării

Moldvai Magyarok – Csángó Magyarok,
îngrijit de Farkas Tibor, Kecskés József, dr. Pozsony Ferenc, dr. Kolta Dóra, Budapeșt, Editura
Gödölö, 2000, 68p.

Lucrarea Moldvai Magyarok - Csángó Magyarok, apărută la Budapeșta în anul 2000, se integrează în mod sugestiv acestei constante a cercetării maghiare, făcând parte din cadrul noii ofensive de „salvare a ceangăilor” din Moldova. Autorii lucrării perpetuează o greșeală fundamentală, dar care este promovată și astăzi cu consecvență de cercetarea maghiară, anume aceea a considerării termenului „ceangău” ca etnonim și, evident, pe cale de consecință, a încadrării nefirești a ceangăilor în categoria unei minorități etnice, a cărei existență este revendicată. Acest fapt este reflectat în chiar titlul lucrării: Maghiarii din Moldova – Ceangăii Maghiari.

Autorii lucrării trec cu vederea faptul că, în privința înțelesului unui cuvânt, trebuie căutată întotdeauna forma primară existentă în limba de origine a acestuia. Această situație nu constituie o excepție în cazul lucrării pe care o recenzăm întrucât, în general, termenul „ceangău” a fost folosit în decursul timpului cu sensuri diferite, fără să se încerce stabilirea momentului istoric când a apărut, aspect deosebit de important în privința înțelesului corect pe care l-a avut inițial. Printr-o analiză de arheologie lingvistică, noi am căutat această formă primară a termenului „ceangău” și am găsit-o în maghiarul csáng, cu variantele csángani, csángódni, elcsángódni, cu înțelesul de străin, înstrăinat, arătând deci o însușire, o calitate, fiind cu alte cuvinte un nume calitativ. Acesta era folosit de către secui pentru a desemna inițial pe cei care nu erau secui. Aceștia puteau fi români, sași sau alți trăitori în Secuime ori la granițele teritoriului secuiesc. Ulterior, începând din secolul al XV-lea, o parte a secuilor, care își pierd privilegiile specifice în condițiile restrângerii drepturilor acestora de către voievodul Transilvaniei, fiind nevoiți să emigreze în Moldova ori în alte zone, vor fi și ei denumiți ceangăi. Verbul csángódni sau elcsángódni înseamnă tocmai „a părăsi pe cineva sau ceva, a te înstrăina de cineva sau de ceva ce ți-a aparținut”.

De fiecare dată, termenul „ceangău” era raportat la individ și nu la o comunitate anume, lucru firesc având în vedere faptul că individul era cel care primea acest nume calitativ, nu comunitatea din care făcea parte. Extrapolarea folosirii termenului la nivel comunitar are loc mai târziu, în 1781, prin utilizarea sintagmei „ceangăi – maghiari” de către preotul Zöld Péter la adresa catolicilor din Moldova și crearea în acest fel, cum arătam mai sus, a unei false probleme etnice, ca urmare a generalizării noii sintagme ca etnonim, situație fără suport în planul realității concrete teritoriale. Până la inovația lingvistică a preotului Zöld Péter, documentele interne moldovenești ori relatările misionarilor folosesc la adresa catolicilor din Moldova determinativele ungar și ungurean, dar nici acestea ca etnonime, ci arătând proveniența din Transilvania (Țara Ungurească) a acestora. Pe lângă denumirile consemnate, termenul „catolic” era destul de frecvent întâlnit în documente, fiind folosit chiar de către locuitorii catolici pentru a se autodefini. În acest sens amintim faptul că Dimitrie Cantemir menționa în lucrarea sa *Descriptio Moldaviae* că „ei se denumeau catolici atât după neam cât și după religie”, iar în 1857 Manolachi Drăghici afirma că „sunt mulți lăcuitori cari atât pentru neamul lor, cât și pentru religie, se numea papistași”. În consecință, având în vedere cele de mai sus, din punctul nostru de vedere, nu putem vorbi, în ceea ce îi privește pe locuitorii catolici din Moldova, de un grup etnic distinct, de o comunitate etnică aparte, ci de un grup religios, de o comunitate confesională. Astfel încât, desemnarea catolicilor din Moldova ca ceangăi și, prin urmare, ca o minoritate etnică și nu ca o comunitate religioasă, așa cum este ea de fapt, a creat o confuzie care este și astăzi întreținută în mod artificial, pentru a sluji unor țeluri străine de interesele reale ale catolicilor din Moldova.

Un exemplu revelator al acestei confuzii îl reprezintă și lucrarea Moldvai Magyarok-Csángó Magyarok. Încă din primele pagini, lucrarea, fundamentată pe un traiect trilateral (societate, economie, cultură), având ca punct de plecare clasicele de acum (în lucrările maghiare de gen relative la ceangăi) considerații istorice despre ceangăi, potențează atenția și interesul cititorului printr-o dinamică oscilantă a argumentației, caracteristică unei analize comandate, care propune

puncte de vedere și susține ipoteze ce urmează a sluji unor alte interese decât cele științifice. Paginile de istorie, asupra cărora ne vom opri atenția în cadrul acestei recenzii, ne dezvăluie incompetența autorilor în acest domeniu, atât în ceea ce privește stilul, cât și metoda urmată, dovedind faptul că mobilul apariției acestei lucrări a fost altul decât cel științific.

Autorii lucrării ezită, explicabil, având în vedere cele de mai sus, să soarbă din „apa proaspătă a documentelor și a textelor”, rămânând tributari unei mentalități, se pare, tradiționale printre cercetătorii maghiari care se ocupă de ceangăi, încorsetați de meandrele sinergiei faptelor de cultură materială, inserțiile istorice din cadrul lucrării scoțând la iveală o serie de lacune pe care dacă nu le punem pe seama cercetării, atunci cu siguranță le datorăm cercetătorului. Astfel, deși afirmă că „sunt de origine controversată” (p.7), autorii susțin mai departe că „este sigur, că maghiarii din Moldova nu s-au format printr-o singură emigrare din Ungaria” (p. 7), afirmând în mod surprinzător că „în principal există două teorii. Conform uneia, ceangăii s-au așezat la poalele Carpaților dinspre est... Conform celeilalte teorii ceangăii s-au așezat în Moldova dinspre vest” (p.7). Oare ce motiv să-i fi determinat pe autori să desconsidere autorizatele puncte de vedere (chiar controversate) ale specialiștilor, apelând la această reducere comodă, fără suport în planul realității istorice.

Autorii pasează ceva mai încolo, în câteva rânduri, nu mai puțin de cinci secole de istorie, încercând să reliefeze rolul maghiarilor în istoria Moldovei (p. 9). Într-un alt alineat, asistăm la două interesante metamorfoze, care au scăpat se pare atenției autorilor, întâlnindu-le atât în textul maghiar propriu-zis, cât și în rezumatele în engleză și română, dovedind serioase limite privind cunoașterea istoriei. Astfel, deși se cunoaște că la 16 decembrie 1643, papa Urban al VIII-lea îl numește pe Marco Bandini arhiepiscop de Marcianopolis, fiind sfințit în Mănăstirea din Kiprovac la 21 august 1644, autorii lucrării pe care o recenzăm afirmă răspicat că „el a fost numit de papă în 1643 episcop al catolicilor din Moldova” ! (p. 9), iar „după ce a fost numit, noul episcop a vizitat regiunile din Moldova locuite de catolici, deci de maghiari” ! (p. 9, 57, 60). Ba mai mult, Codexul lui Marco Bandini datează, conform autorilor, din secolul al XVI-lea ! (p. 9, 57, 60). Dacă simpla încadrare a anului 1648 în secolul al XVI-lea, și nu al XVII-lea, cum este firesc, o putem pune, cu o oarecare indulgență, pe seama unei scăpări de moment nefericite, numirea lui Marco Bandini ca episcop al Episcopiei Catolice de Bacău, în fruntea căreia păstora deja din anul 1633 Jan Baptista Zamoyski, reprezintă un interesant punct de vedere, care, creează un caz unic în istoria Bisericii Catolice, când un arhiepiscop este numit într-o calitate inferioară (episcop) într-o dieceză ocupată deja de un alt episcop în viață (!), ceea ce evident nu este conform cu realitatea. În fapt, Marco Bandini pornește în calitate de Administrator Apostolic către Moldova pe 3 septembrie 1644, iar pe 3 noiembrie 1644 trimite deja din Bacău prima sa scrisoare. Scrisoarea de acreditare de la Sfântul Scaun sosește pe 25 iulie 1645, astfel încât, începând din 19 octombrie 1646, Marco Bandini începe o călătorie destinată cunoașterii comunităților catolice din Moldova, pe care o va încheia pe 20 ianuarie 1647. În urma acestei vizite prin așezările catolice va redacta un raport despre stările de fapt constatate, încheiat pe 23 martie 1648, destinat să ajungă la papa Inocențiu al X-lea și Congregația de Propaganda Fide. Este, fără îndoială, cea mai importantă relatare privindu-i pe catolicii din Moldova la mijlocul secolului al XVII-lea. Titlul acestui Codex, așa cum a fost formulat de Bandini în momentul când a început a-l scrie, la reședința episcopală din Bacău la 2 martie 1648, este: Vizită generală a tuturor bisericilor de rit romano – catolic din provincia Moldova.

Se afirmă apoi, la un moment dat, că „după 1946 ceangăii au beneficiat de un învățământ în limba maternă...” (p. 11, 58, 60), fără să se menționeze măcar câteva crâmpie din contextul politic în care s-au înființat aceste școli în limba maghiară. Pentru mulți ar putea părea un paradox îngăduința și larghețea cu care regimul comunist a încurajat înființarea de școli și instituții culturale maghiare în satele catolice din Moldova. Această atitudine, relativ binevoitoare inițial, se integra însă perfect intențiilor noii puteri totalitare de la București, care, în ceea ce privește comunitățile catolice din Moldova, s-a văzut pusă într-o situație delicată, neștiind dacă să le considere ca pe o minoritate etnică sau ca pe una religioasă. Pe de altă parte, se cunoaște faptul că regimul comunist a încercat să își apropie inițial religiile și comunitățile religioase. Dacă a reușit acest lucru cu Biserica Ortodoxă, care a fost aservită noului regim, nu a reușit același lucru cu Biserica Greco – Catholică, pe care a interzis-o în mod brutal, și nici cu Biserica Romano – Catholică, pe care, cu toate eforturile sale, puterea comunistă nu a reușit să o supună printr-un statut. Ca reacție, s-a declanșat prigoana împotriva preoților catolici, mulți dintre ei suferind ani grei în închisorile comuniste. Ca urmare a acestei situații, neputându-și apropia comunitățile catolice prin intermediul instituției eclesiastice, regimul comunist, cunoscând probabil că în ceea ce privește catolicii din Moldova circulau diverse

teorii de care ar fi putut profita, nu a ezitat de a proceda în consecință, încadrându-i pe nedrept în categoria unei minorități etnice. De aici, relativă atitudine binevoitoare în cuprinsul căreia s-au aflat și școlile și instituțiile culturale maghiare create în câteva sate catolice „în sprijinul dezvoltării culturale a minorităților naționale”. Autoritățile comuniste au ignorat însă (caracteristică firească a unei puteri totalitare) tocmai părerea celor pentru care au înființat aceste școli și instituții maghiare, anume catolicii din Moldova, care nu au ezitat să ceară înlocuirea lor cu școli și instituții românești, aspect pe care autorii cărții recenzate îl trec (întâmplător oare?) cu vederea. Locuitorii catolici au beneficiat, ca întotdeauna, de ajutorul păstorilor lor sufletești, preoții catolici, singurii care mai puteau, riscându-și propria libertate în acele vremuri grele și tulburi, să le apere interesele și identitatea amenințată, ceea ce nu confirmă afirmația răutăcioasă a autorilor, conform căreia „Biserica Catolică din Moldova... n-a funcționat și nu funcționează nici astăzi ca o biserică care își servește poporul” (p. 11, 58, 61).

Trebuie să le dăm pe de altă parte dreptate autorilor, atunci când afirmă că „ceangăii n-au participat la formarea statului național maghiar” (p. 11, 57, 61), uitând însă să menționeze faptul că această realitate a fost urmarea participării ceangăilor la formarea statului național român. Într-adevăr, întotdeauna în decursul istoriei catolicii din Moldova și-au afirmat loialitatea față de țara în care trăiau, probând-o prin participarea alături de locuitorii ortodocși la toate evenimentele care au jalonat devenirea istorică a României, a statului național român, cum ar fi Unirea Moldovei cu Țara Românească (1859), războiul de independență (1877 – 1878), cel de reîntregire (1916 – 1919), ori al doilea război mondial (1941 – 1945). Și, cu siguranță, nu întâmplător ungurii s-au plâns întotdeauna de „lipsa conștiinței maghiare” și „puternica răspândire a patriotismului românesc” printre catolicii din spațiul moldav.

Fotografiile din cadrul lucrării conturează imaginea sumbră din paginile scrise, întregind și reliefând într-un mod cât se poate de sugestiv profilul unei cărți clasice scrisă la comandă, slujind altor interese, străine de latura științifică. Iată cum istoria poate fi transformată într-o „subtilă și eficientă armă politică”. Cercetarea maghiară a neglijat de-a lungul timpului aspectul cel mai important, de actualitate însă, iată, și astăzi în condițiile noii ofensive de salvare a așa-zisei minorități etnice a ceangăilor, anume acela că aceștia nu sunt o comunitate etnică, ci una religioasă.

Noi am dorit prin intermediul acestei pagini să aducem în atenția cititorilor o mostră de cercetare maghiară asupra ceangăilor din Moldova. Ca cercetător al istoriei catolicilor din Moldova, am pornit întotdeauna de la premisa că trebuie să cunoaștem, fără îndoială, orice punct de vedere, „sine ira et studio”, însă, avem obligația de a le supune criticii științifice. Pentru că, așa cum afirma la un moment dat distinsul istoric ieșean Ștefan S. Gorovei „așa cum nu există crimă perfectă, tot așa se poate spune că nu există fals perfect. Mai devreme sau mai târziu, critica științifică... își spune cuvântul și adevărul iese la lumină. Se cuvine să nu uite nici unul dintre cei care se îndeletnicesc cu cercetarea trecutului că istoria este nu numai *Magistra Vitae*, dar și *Lux Veritatis*. Ea trebuie primită deci, ca o lumină a adevărului și tot ca o lumină a adevărului trebuie primite și rezultatele criticii istorice. Pentru că – îmi place să repet aceste vechi cuvinte, aici la locul lor mai mult decât oriunde – nimic nu putem împotriva adevărului, ci numai pentru adevăr”.

Ne-au călăuzit în demersul nostru științific și cuvintele atât de generoase și pline de semnificații ale marelui istoric francez Lucien Febvre: „Să fim istorici. Ceea ce înseamnă: să nu-i omorâm a doua oară pe morți. Să nu le răpim, cu mult mai prețioasă decât viața lor materială, viața lor spirituală – ceea ce au gândit, iubit și crezut – și aceasta, substituind pur și simplu gândurile lor veritabile, credințele lor, iubirilor lor, ceea ce gândim noi cu ajutorul acelorași cuvinte, ceea ce credem pronunțând aceleași formule, ceea ce iubim cu același elan. Să nu îi ridiculizăm cu etichete... care sunt tot atâtea trădări... Să ne oferim spectacolul, cu mult mai emoționant, al vieților lor adevărate, al pasiunilor lor care au fost odată tinere, al speranțelor lor care au fost altele decât ale noastre”.